

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר מאיר קפלן שליט"א

קדושין יח: - בענין ייעוד אמה העבריה

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- ברמב"ם מבואר דמעות הראשונות לקידושין נתנו, ומבואר שם עוד דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות. וא"כ צע"ג, האיך כתב כלשון הברייתא שמוכרים בתו אלמנה לכהן גדול, הלא למאן דס"ל הכי אי אפשר למכור בתו אלמנה לשום אדם, כמבואר בגמ' בסוגיין!
- בגמ' מבואר דיעוד צריך "דעתה". האם כוונת הגמ' שהיעוד צריך הסכמת השפחה, או בהודעה בעלמא בלי הסכמתה סגי?
- ברמב"ם מבואר שפילגש - דהינו אשה בלא כתובה ובלא קידושין - אסורה להדיוט, ומותרת למלך. וצ"ע, מ"ש למלך שהותרה הפילגש אע"פ שלא היה לו בה קידושין?
- אם ייעוד הוא בגדר קידושין למ"ד מעות הראשונות לקידושין נתנו, למה קרא הרמב"ם לשפחה המיועדת "פילגש"? הא יש לה קידושין וכתובה כמו כל הנשים!

1. גמרא קדושין סוף יח. - סוף יט., וז"ל, "דתניא מוכר אדם את בתו לאישות ושונה לשפחות ושונה לאישות אחר שפחות אבל לא לשפחות אחר אישות רש"א כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות כך אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות כו'.

בעי רבה בר אבוה יעוד נישואין עושה או אירוסין עושה נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה מאי כו', ת"ש אין מוכרה לקרובים משום רבי אליעזר אמרו מוכרה לקרובים ושויין שמוכרה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, האי אלמנה היכי דמי אילימא דקדיש נפשה אלמנה קרי לה ואלא דקדשה אביה מי מצי מזבין לה והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ואמר רב עמרם א"ר יצחק הכא בקדושי יעוד ואלביא דרבי יוסי ברבי יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו ואי אמרת נישואין עושה כיון שנישאת שוב אין לאביה רשות בה, ואלא מאי אירוסין עושה ושויין שמוכרה הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות אלא מאי אית לך למימר שאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה אפילו תימא נישואין עושה שאני נישואין דידה מנישואין דאביה, האי מאי בשלמא אירוסין מאירוסין שאני אלא נישואין מנישואין מי שאני כו'.

ר' אייבו א"ר ינאי אין יעוד אלא בגדול אין יעוד אלא מדעת, תרתי, מה טעם קאמר מה טעם אין יעוד אלא בגדול לפי שאין יעוד אלא מדעת, ואיבעית אימא מאי מדעת מדעת דידה דתני אביי בריה דרבי אבהו אשר לא יעדה מלמד שצריך ליעדה הוא תני לה והוא אמר לה בקידושי יעוד ואלביא דרבי יוסי ברבי יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לקידושין ניתנו שאני הכא דאמר רחמנא יעדה.

מאי ר' יוסי ברי יהודה דתניא יעדה והפדה צריך שיהא שהות ביום כדי פדייה מכאן א"ר יוסי ברבי יהודה אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת אלמא קסבר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו רב נחמן בר יצחק אמר אפילו תימא לקידושין ניתנו שאני הכא דאמר רחמנא והפדה."

2. גמרא קדושין יח., וז"ל, "אמר רב ששת כגון שיעדה, יעדה פשיטא גיטא בעיא, מהו דתימא לא ליבטלה הילכתא מינה קמ"ל."

3. ספר המצות להרמב"ם ל"ת רס"ב, וז"ל, "והמצוה הרס"ב היא שהזהיר קונה אמה העבריה מענות אותה אם נשאה, רצוני באמרי מענות אותה שיחסור אותה מזונה או כסותה או ימנע ממנה עונתה על צד הענוי וההכאבה, והוא אמרו יתעלה שארה כסותה ועונתה לא יגרע. וזאת האזהרה בעצמה תכלול כל מי שישא בת ישראל שלא יענה אותה בדבר מאלו השלשה דברים על צד ההכאבה והצער, והוא אמרו יתעלה באמה עבריה שהזהיר שלא למנוע ממנה שארה כסותה ועונתה כמשפט הבנות יעשה לה, כבר הודיענו כי משפט הבנות הוא שלא ימנע מהן שאר כסות ועונה, והוא אמרם במכלתא וכי מה למדנו למשפט הבנות מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד. ושם אמרו שארה אלו מזונותיה כסותה כמשמעה עונתה זו דרך ארץ."

4. אדרת אליהו פרשת משפטים פרק כ"א פסוק ז', וז"ל, "לאמה. היא הפלגש, שאין אדם רשאי למכור לשפחה ולא ליקח רק להיות לפלגש, וזה שכתוב "לא תצא כו", רצה לומר בשש ויובל וש"ד וכמ"ש "חומר בשפחה שאינה יוצאה כו' יעדה פשיטא כו' מהו דתימא כו" (קידושין י"ח ע"ב).
לו יעדה. הוא הקרי, ורצה לומר שלקחה ליעדה לו ועכשיו אינו רוצה בה. ופשטא דקרא בזימון בעלמא בלא קידושין כי יעדה הוא זימון, אבל חז"ל אמרו שהיעדה הוא קידושין וזהו המחלוקת בין הפוסקים אם פלגש בקידושין או בלא קידושין, והיא היא הפלגש וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ג"כ (אלא) שאסור פילגש נאמר בלתי דרך זה ולפי דברי חז"ל (היינו) ע"כ פילגש בקידושין, וזהו הרמז בכתוב לא יעדה באלף ר"ל שלא קדשה עדיין לכך ויצאה חנם כו'."

5. ביאור הגר"א אבן העזר סימן כ"ו סק"ז, וז"ל, וי"א שאסור כ"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מלכים דאינה מותרת אלא למלך אבל להדיוט אסור, ותפש עליו הרמב"ן מכלב וגדעון ושאר גדולי ישראל כולם נשאו פלגשים, ופלגש בגבעה אם היה אסור לא היה אומר בפרהסיא בפני כל ישראל פלגשי ולא היה הולך אל חמיו בפרהסיא. אבל הרמב"ם תירץ בדבריו שכתב ההדיוט אסור אלא באמה העבריה בלבד אחר יעוד ובכה"ג איירי כל הנ"ל. וגרסת רש"י "נשים בכתובה וקידושין פלגשים קידושין בלא כתובה" וכמ"ש [בסוף] פ' חיי שרה, וראיה ממ"ש שם בירושלמי והביאו תוס' ביבמות כ"א א' ד"ה ומותר כו' "וא"ת תורה כו', "וכ"ה בירושלמי פ"ה דכתובות ה"ב "ואיזו היא פלגש רמ"א אשה יש לה כתובה ופלגש אין לה כתובה ר"א אחד זו ואחד זו יש לה כתובה אשה יש לה כתובה ותנאי כתובה פלגש יש לה כתובה ואין לה תנאי כתובה" משמע אבל קידושין לדברי הכל יש לה, וכ"מ מדנאסרות לדוד בביאת אבשלום, ובב"ר פ' ל"ח "זה התיר גילוי עריות שאמר בא אל פלגשי אביך" ואם איתא הא אמרינן נושא אדם כו', ואמרינן בסנהדרין שם [כ"ב א'] "אבישג מותרת לשלמה" ול"ק אחת מן הפלגשים, ואמרי' שם "כמה קשה גירושין כו" אלמא צריכות גט, וכן קראן הכתוב אלמנות חיות, וכן בפלגש בגבעה. והרמב"ן השיג על רש"י דהא כתובה דרבנן, ואין תפיסה בזה די"ל כדעת תוס' [כתובות י. ד"ה אמר] דפירש כרשב"ג שהיא דאורייתא ואף לת"ק לאו דוקא כתובה אלא כל תנאי כתובה כגון שארה כו'."